

Формування дослідницького потенціалу університетів

Проводиться аналіз шляхів генерації дослідницького потенціалу ВНЗ які б поєднували освітянську та науково-дослідну діяльність

Ключові слова: освіта, університет, система, дослідницький потенціал, ринок праці.

Дослідницькі університети у деяких регіонах світу стали рівноправними партнерами бізнесу в інтеграції науки, освіти, виробництва, інколи вони самі виконують в регіонах роль провідного інтегратора. При цьому ринок праці впливає на якість підготовки кадрів, а ринок інновацій замовляє і визнає затребуваність результатів наукових досліджень. Як зазначає український дослідник С. Квіт, перед сучасними університетами стоїть проблема кращого розуміння потреб робочого місця, куди потраплятимуть випускники з університету. Потрібно долати розрив між академічним світом і світом праці. Академічна громада може одержати багато корисного від інтенсифікації діалогу з роботодавцями про знання та компетенції, необхідні для зростання їхніх організацій та підприємств. Натомість сьогодні відчувається істотна різниця між навчальним процесом у багатьох інституціях і потребами робочого місця. Налагодження плідного діалогу повинно зосереджуватися на глибшому розумінні того, що саме потрібно для досягнення успіху; на більш ефективних підходах до викладання і засвоєння цих знань і вмінь; на зближенні навчання, досліджень і праці на робочому місці [7, с.17].

Продуктування наукового знання в наш час відбувається як процес, пов'язаний зі сферою застосування цього знання, з увлеченням про соціальні потреби і потенціальних споживачів; наукові дослідження дедалі частіше характеризуються як міждисциплінарні та трансдисциплінарні; розв'язання проблем знаходяться в контексті застосування трансдисциплінарного знання, яке має свою власну структуру, метод дослідження, а отриманим результатам забезпечується розногосол не тільки через традиційні інституційні канали, а й через усіх учасників дослідницького процесу; на думку Г. Бахтіної, оцінка наукового дослідження все більше залежить від соціальної легітимізації його результатів, при чому є очевидним прагнення все повніше враховувати соціальні цінності, політичну мету, а також вплив мас-медіа [2, с.27].

Враховуючи проблематику кадрового забезпечення науково-дослідної, технологічної та суспільної сфер загалом, В. Пилипенко [9, с.361] пропонує оптимізувати систему підготовки і відтворення наукових кадрів через перехід від «закритої» (європейської) до «відкритої» (американської) моделі планування кар'єри вченого. За американської моделі відбувається заміна принципів кар'єрного зростання вчених: замість наявної «соціальної черги» та «професійної доцільності» вчені на наукові посади добираються за певними науковими досягненнями та винятково на конкурентних засадах. Саме ці принципи втілено в ідеї та ознаках дослідницького університету.

Як вища стадія підготовки інтелектуальних ресурсів суспільства, система формування дослідницького потенціалу має охоплювати всі властивості системи передачі знань, а саме ґрунтуватися на принципах 1) всеохопленості, 2) неперервності, 3) доступності та 4) оновлення [5, с.11].

Основними тенденціями розвитку вітчизняної науково-технологічної сфери є екстенсивне збільшення кількості нових кандидатів наук (до 40 років) та переміщенням їх підготовки з науково-дослідних інститутів у вищі навчальні заклади (ВНЗ). Це потребує зміни парадигми навчання у ВНЗ від «викладання результатів наукових досліджень» на «викладання під час проведення наукових досліджень» [6, с.82-85].

Освітньо-наукова сфера є дуже інерційною відносно зусиль щодо її реформування, що зумовлено тривалим терміном формування її кадрового потенціалу. Тому є потреба вдосконалення наукового менеджменту, а відповідним заходом реалізації державної політики – «повернутися до відродження гнучких і мобільних наукових колективів

(на підприємствах), морально й матеріально заохочуючи тих, хто здатний ефективно використовувати ресурси й успішно конкурувати на світовому ринку ідей» [3].

Завдяки тісній співпраці університету і наукового парку створюються умови виведення на ринок праці висококваліфікованих спеціалістів, спроможних вести інноваційний бізнес, розробляти та впроваджувати нові науково-технічні розробки. При цьому освіта має можливість навчати студентів на реальних проектах, що надає їм можливість у подальшому адаптуватися до сучасних ринкових умов господарювання, отримувати доступ до інноваційних джерел та практичні навички створення інновацій [10]. Водночас науковці дослідницького університету матимуть можливість впроваджувати свої ноу-хау та отримувати роялті за це, створювати нові інноваційні малі підприємства через співпрацю з бізнес-інкубатором, збільшувати обсяги наукової тематики.

Функціонування дослідницького університету та наукового парку, що є його структурною ланкою створює більш ефективний зв'язок між університетською наукою і високотехнологічними вітчизняними підприємствами. При цьому підприємства отримують нові наукові розробки для виробництва конкурентоспроможної на ринках продукції і поповнюють свій кадровий склад молодими кваліфікованими фахівцями. Реалізація інноваційних проектів та впровадження їх результатів на високотехнологічних підприємствах, що є партнерами інноваційного середовища наукового парку, сприяє підвищенню їх інноваційного рівня [1, с.23].

Глобалізоване інформаційне суспільство приносить нове розуміння науки як міждисциплінарного феномену, саме тому в системі закладів освіти чільне місце посідає дослідницький університет. Через дослідження студентів та викладачів відбувається саме особистий розвиток, які здатні та спрямовані на самооновлення, самовдтворювання особистості людини. Отже, розвиток організаційно-педагогічної системи характеризує процес демократизації однієї з основних інституцій суспільства [8, с.210].

З погляду визначення функцій у контексті державного регулювання, актуальною є проблема визначення національної системи формування дослідницького потенціалу суспільства у контексті стратегічних напрямів розвитку української держави [4, с.75].

Змістовно система кадрового забезпечення науково-технологічної діяльності відрізняється від системи формування дослідницького потенціалу. Основні відмінності між цими поняттями полягають у цілеспрямованості підготовки людського потенціалу до можливого зайняття дослідницькою діяльністю. Якщо за традиційних підходів до підготовки кадрів основними чинниками виявлення можливих дослідників є навчальне ранжування (навчальний рейтинг, участь у наукових дослідженнях кафедри), то підготовка дослідників передбачає спеціалізовану навчально-дослідницьку програму у межах здобуття першого наукового ступеню (магістра). Тому природним є зацікавлення у підготовці майбутніх фахівців з аналітичними навичками мислення як з боку держави, так і великого бізнесу. Для бізнесу така зацікавленість передусім виявляється у створенні чи підтриманні приватних навчальних закладів вищого рівня – університетів, академій та інститутів. В Україні ж подібні інституції розглядаються як бізнес-проекти приватних засновників, тим самим підміняючи основне призначення вищих навчальних закладів – підготовку висококваліфікованих фахівців – отриманням прибутку від набору студентів на навчання.

На відміну від загальнонавчаного терміну «науковий потенціал», термін «дослідницький потенціал» містить поняття людські ресурси у сфері науки і техніки, які безпосередньо або за сумісництвом займаються професійно дослідницькою діяльністю. Осередком дослідницького потенціалу є дослідники – професіонали, зайняті розробленням і створенням нових знань, продуктів, процесів, методів і систем, а також управлінням відповідними проектами. До дослідників також належать пошукувачі кандидатського наукового ступеня та докторанти. Потенціальними людськими ресурсами для зайняття дослідницькою діяльністю вважаються випускники ВНЗ III–IV рівнів, які набули освітньої кваліфікації бакалавра чи магістра спеціаліста, а також особи з науковим ступенем, котрі не працюють безпосередньо в наукових установах [4, с.74-76].

Саме тому досягнення задекларованих завдань та показників у майбутньому напрямку залежить від ефективності діяльності вітчизняних дослідницьких університетів,

адже вони мають ширші завдання, ніж технопарки, які є їхніми структурними елементами. Дослідницький університет не лише виробляє інноваційні технології або наукові рішення, а й продукує нову генерацію дослідників, поєднуючи у собі освітянську та науково-дослідну діяльність.

Це відображається у тому, що дослідницький університет стає не лише суб'єктом виробництва нових виробничих та науково-прикладних, а й освітньо-педагогічних технологій, які націлені на формування дослідницьких умінь та навичок, здатності усіх учасників, суб'єктів освітньо-дослідницького процесу (як педагогів-дослідників, так і викладачів) працювати в рамках нових парадигм та в режимі наукової творчості.

Список використаних джерел

1. Барбаш В. А. Інноваційне середовище на базі університету дослідницького типу [Електронний ресурс] / В. А. Барбаш, К. О. Бояринова // Економічний вісник. – 2008. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Boyarinova_208.htm
2. Бахтіна Г. П. Організація навчально-дослідницько-практичної роботи студентів зі створення систем інноваційного управління ВНЗ як шлях до реалізації нових освітніх парадигм / Г. П. Бахтіна, О. Л. Тимошук, Т. В. Яковлева // Вісник Луганського Національного педагогічного університету. Серія педагогічні науки. – 2006. – № 21 (116). – С. 20–28.
3. Бедратий В. М. Шляхи розвитку інтелектуального потенціалу в контексті міжнародної економічної інтеграції України [Електронний ресурс] / В. М. Бедратий // Державне будівництво. 2006. – № 1. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/e-book/content.html>.
4. Бублик С. Г. Модернізація національної системи формування дослідницького потенціалу / С. Г. Бублик // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 73–79.
5. Гесць В. М. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. М. Гесць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4–15.
6. Жилінська О. І. Вікова структура кадрового потенціалу науки: проблеми та завдання державної науково-технічної політики в Україні / І. О. Жилінська // Наука та наукознавство. – 2005. – № 3. – С. 81–98.
7. Квіт С. Алгоритм університетського розвитку / С. А. Квіт // Університетська автономія : зб. наук. праць. – К. : Дух і літера, 2008. – С. 12–30.
8. Мещанінов О. П. Сталий розвиток університетської освіти: організаційний аспект / О. П. Мещанінов // Кримські педагогічні читання : міжнар. наук. конф., 12–17 вер. 2001 р. : зб. наук. статей / за ред. проф. С. О. Сисоєвої, проф. О. Г. Романовського. – Харків, 2001. – С. 207–213.
9. Пилипенко В. Е. Проблеми вітчизняної науки, або чому Україна не має Нобелівського лауреата / В. Е. Пилипенко // Теорія, методологія та практика дослідження сучасного українського суспільства. – Харків : ХНУ, 2003. – С. 359–363.
10. Радзівська Л. Ф. Інтеграція наукового потенціалу вищих навчальних закладів та виробництва у країнах світу, як фактор науково-технологічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Л. Ф. Радзівська, В. М. Євтушенко // Інновації & промисловість / Центр ВІПТ. – 2007. – № 1. – Режим доступу : http://www.cvti.kiev.ua/?path=/ip/ip_1_2007/&article=ab

Жижко Т.А. Формирование исследовательского потенциала университетов

Проводится анализ путей генерации исследовательского потенциала ВНЗ которые бы сочетали образовательную и научно-исследовательскую деятельность.

Ключевые слова: образование, университет, система, исследовательский потенциал, рынок труда.

Zhyzhko, T.A. Forming research potential of the universities

Analyzes the ways of generating research capacity of universities, that combines educational and research activities.

Key words: education, university, system, research capacity, labour market.

Ідеологічні та соціально-психологічні світоглядні орієнтації сучасної студентської молоді

Ідеологічні та соціально-психологічні світоглядні орієнтації студентської молоді розглядаються як специфічні особливості формування і розвитку її духовного світу.

Ключові слова: світогляд, світоглядні орієнтації, ідеали, переконання.

Засадничим видом діяльності студентської молоді, який структурно-системно та змістовно-аксіологічно визначає ключові світоглядні позиції цього соціального прошарку є навчальна діяльність у рамках вищої школи. «У межах нової освітньої парадигми навчання може бути представлене як діяльність, на основі якої відбувається входження індивіда у світ культури; ця діяльність спрямована як на освоєння вже здобутих цінностей, так і на створення нових. У даному процесі беруть участь студент і викладач, який допомагає студенту увійти у світ культури і розкрити його для себе. Тому буття в культурі – це запрошення до співтворчості, співтворства, воно містить в собі прагнення особистості до самореалізації для іншого, до продовження, втілення себе в іншому» [8, с.613]. Таким чином, середовище вищої школи повинне бути зорганізоване таким чином, щоб молода людина не відчувала на собі агресивного, домінуючого, пригнічуючого зовнішнього ціннісно-світоглядного впливу. Студент, навіть виконуючи офіційні види роботи, визначені навчальними планами і стандартами вищої освіти, повинен відчувати себе суб'єктом творення знання, що є основою методології формування ключових світоглядних орієнтацій молоді людини.

У зв'язку з цим важливою методологічною, організаційно-реформаційною, психологічно-виховною і дидактично-навчальною проблемою сучасної системи вищої освіти України є розробка концепції освітнього середовища, в якому б молода людина не просто отримувала знання і навички, необхідні в подальшій професійній діяльності, а ставала б особистістю, активним суб'єктом соціокультурного самотворення і світоглядно-орієнтаційного самоздійснення. ««Гола» істина – цінний, але недостатній дороговказ у житті. Достеменна, справжня істина потребує воїнську людяність засвоєння – осмислення через почуття, святість, жаль, співчуття, милосердя тощо» [2, с.291]. Здатність створити таке освітнє середовище може з'явитися лише за умов глибокого теоретико-методологічного та сутнісного аналізу світоглядних орієнтацій студентської молоді.

Таким чином, офіційні та неофіційні світоглядні орієнтації студентів повинні складати певну цілісність, влаштовану на основі особистісних ціннісних ієрархій, які вибудовуються на певних сталях системних принципів. Саме «в процесі організації життєдіяльності студентів в культурно-освітньо-виховному просторі сучасного вищого навчального закладу складається система цілей, орієнтуючих вузівських педагогів на розвиток виховання студента як громадянина, як професіонала, як високоморальної, інтелігентної, творчої, конкурентоздатної особи, як людини культури» [14, с.57]. Основним джерелом формування світоглядних орієнтацій студентів, таким чином, є поєднання офіційних і неофіційних (побутових) ціннісно-сміслових пріоритетів.

У зв'язку з цим існує актуальна необхідність створювати таке університетське середовище, в якому студент міг самостійно поєднувати офіційні і неофіційні чинники задоволення своїх особистісних прагнень. «Створення особистісно-сміслового середовища відбувається відповідно до задоволення екзистенційних потреб людини: у свободі і вільному виборі себе як особистості, власного світогляду, дій, вчинків, позицій, у самостійності та особистій відповідальності, саморозвитку, самовизначенні та творчості. В основі моделі освіти лежить ідеал самостійної і творчої, естетично розвинutoї особистості, яка має власний світогляд і здатна до самореалізації» [18, с.149].